

Zwicht niet! (1985)

Sieth Delhaas

Maastricht, Vrouwenhuis, 19 mei 1985

Bemide Heksen en Tvenaars,

Misschien herkennen jullie de uitspraak: zwicht niet! Het is de opdracht, die de Paus voor zijn vertrek uit ons land aan de bisschoppen gaf. Zij mogen niet zwichten voor de druk die de gelovigen vanuit hun dagelijks bestaan uitoefenen op de kerk en de samenleving om dat bestaan menswaardig te laten zijn.

Vanavond kijken we naar de rol van de kerk ten opzichte van seksueel geweld.

Heeft de kerk een eigen rol in het seksueel geweld, dat dag in dag uit vrouwen treft?

Over de omvang van dit geweld hoef ik jullie geen bijzonderheden te vertellen.

In Duitsland – daar beschikt men over wat nauwkeuriger cijfers dan in ons land – wordt elke vijf minuten een vrouw verkracht.

In ons land – en dat weten we nog maar heel kort – worden vier op de tien meisjes door haar vader, broer, opa, stiefvader of andere familieleden seksueel misbruikt.

Incest luidt de naam van die misdaad. Wij noemen het beest liever duidelijk bij de naam: dochter- of zusterverkrachting.

We gaan vanavond kijken naar de rol van de kerk daarin.

Ik wil daarvoor een paar voorbeelden uitwerken uit de kerkgeschiedenis. Je zult dan merken, dat kerkelijke dogma's, leerstellingen, altijd te maken hebben met de geschiedenis van die bepaalde tijd en – hoe kan het anders – met de politiek.

Na dat stukje geschiedenis, wil ik de lijn doortrekken naar vandaag.

Wat heb je tenslotte aan geschiedenisverhalen als je er niets mee doet, er geen les uit leert voor ons bestaan van vandaag?

Hoe bepaal je je strategie om te ontsnappen uit de schijnbaar repeterende breuk van het gezegde: de geschiedenis herhaalt zich?

Christelijke kerk

Het gaat over de christelijke kerk. Tot 1517 is deze ongedeeld als we de Oosterse kerk buiten beschouwing laten.

Ons land heeft sinds de komst van missionaris Willibrord onder de invloed geleefd van Rome. Waarom is de positie van de vrouw in het christendom zoals zij is: hoer of heilige?

Ik kan rustig zeggen: dat weet ik niet. Waarom behandelen mannen vrouwen zoals ze doen? Ik weet het niet.

Er zijn natuurlijk veel aanwijzingen. Voorbeelden daarvan zijn teksten van kerkvaders als

Hieronymus en Augustinus: beiden leidden ze voor hun bekering een behoorlijk liederlijk leven. Zij kwamen in aanraking met de seksualiteit van de vrouw.

Kerkvader Tertullianus noemt daarom de vrouw de toegangspoort tot de hel.

Hieronymus zegt ook pas ná de zondeval, dus de verleiding door de slang en de vrouw, is de seksualiteit gekomen, hebben Adam en Eva pas sexueel contact gehad.

Jullie snappen wel als kerkvaders zo over de vrouw denken en de seksualiteit zo met het kwaad, het duivelse verbinden, dat die seksualiteit door de listen van een vrouw in de wereld is gekomen, niet alleen de vrouw, maar met haar de seksualiteit op de vuilnishoop is gegooid. De link naar seksualiteit is duidelijk.

Al die heilige vaders die de grootste moeite doen om de begeerte van seks uit hun hoofden te bannen worden door hun lijf, een opspelende penis, daar voortdurend aan herinnerd.

En wat is dan voor de hand liggender dan dat je de schuld van die erecties niet bij je zelf, maar bij de vrouw legt?

Dat geldt natuurlijk evenzo voor homofiel gearde vaders die dat niet willen toegeven.

Op seksualiteit moet dus nog veel meer gestudeerd, er moet veel meer over worden gesproken. Ook door onszelf.

Het taboe van de seksualiteit heeft alles te maken met oude godsdiensten waar seksualiteit juist heilig was. Denk maar aan de tempelprostitutie. Dat was niets verderfelijks, zoals ons altijd is geleerd. Maar in die godsdiensten symboliseerde vereniging van priesteres en priester of priesters met mannelijke gelovigen de eenwording met het goddelijke.

Al de symbolen die in die oude, vaak godinnengodsdiensten als goed en heilig werden gezien, zijn in patriarchale godsdiensten demonisch geduid. De slang, het menstruatiebloed, de seksualiteit, de boom, enzovoort.

Redden van de boodschap

Nu kun je zeggen: ik wil met die patriarchale godsdienst die het christendom is, niets meer te maken hebben: kijk wat de kerk doet.

Maar: mensen hebben de verhalen van en over Jezus doorgegeven evenals van het oude testament. Als er dan dingen verdraaid worden of weggezuiverd in allerlei ketterjachten, dan is het niet zo dat de boodschap daarom niet deugt. Nee, de mensen, en meestal gebeurt dat uit eigenbelang, vervormen de boodschap.

Die vervorming betreft niet alleen vrouwen, maar ook de armen in de samenleving. Wat is er van hen terecht gekomen in de geschiedenis van het christendom?

Je ziet dat in de eerste eeuwen van de kerk de rol van de vrouw wordt weggewerkt. Letterlijk.

Pas sinds enkele jaren kennen we het Evangelie naar Maria van Magdala.

Dankzij de zoektocht van feministische theologes ontdekken we de rol van Tekla¹ en vele andere vrouwen. Wat Jezus tijdens zijn leven over vrouwen zei, paste

¹ Zie: http://www.heiligen.net/heiligen/09/23/09-23-0100-thecla_0.php

niet in de cultuur en dus in de politiek in die tijd, zeker niet in het Romeinse rijk. Christenen zaten in die eeuwen moeilijk, laat staan als je daarin vrouwen nog eens een belangrijke rol laat spelen. Pleiten voor de gelijkwaardigheid van de vrouw binnen het gezin en in de samenleving, betekende een totale revolutie. Daarin hadden de meeste apostelen geen zin. De Romeinen evenmin, ook niet toen keizer Constantijn in de vierde eeuw eenmaal christelijk gezind werd en de latere Germanen evenmin.

Voor de armen, die er binnen het christendom ook kwamen, kon je nog wel iets doen via een fooi. Maar als je je bekeert tot de gelijkberechtiging van de vrouw, dan moet je als christelijke man te veel van jezelf afgeven.

De verachting van de vrouw moest dus godsdienstig acceptabel worden gemaakt. Let wel tégen de boodschap van de grondlegger van het christendom in.

De grote kerkvaders en theologen gaan door allerlei systemen bedenken, waarin de slechtheid en verdorvenheid van de vrouw wordt aangetoond, theologisch onderbouwd en zo kan de kerk voortbestaan. Krijgt zelfs macht.

Renaissance

Ik spring nu enkele eeuwen verder. In de dertiende tot de vijftiende eeuw ontstaan er overal in Europa vrije steden. De burgers zetten zich af tegen de grootgrondbezitters bestaande uit kerk, vorsten en hun uitgebreide families. Zij raken in de problemen omdat door het ontstaan van de steden hun grondbezit in gevaar komt en daarmee hun macht. Adel en kerk dreigen hun greep op de massa te verliezen.

Wetenschap en humanisme komen op. Er ontstaat een ander wereldbeeld. Eeuwenlang was de aarde in de opvatting van de mensheid plat. Copernicus komt met de ontdekking dat het een vrij kleine bol is onder talloze andere sterren in het heelal.

Hij en andere geleerden spreken de leer van de kerk tegen. Zo gaat het wat de bovenlaag van de nieuwe burgerelite betreft. Aan de basis daarvan gebeurt ook van alles.

Er heerst honger, de pest slaat toe, er zijn grote oorlogen, massa's mensen sterven door heel Europa.

Mensen zien dat de kerk niet meer die almacht heeft om al hun vragen op te lossen.

In die periode gebeuren er twee dingen die van belang zijn voor ons verhaal over de vrouw:

- de kerk voert in de loop van de dertiende tot de vijftiende eeuw de zeven heilige sacramenten² in. Dit betekent dat zij haar greep op het leven van de mensen van de wieg tot het graf verstevigt door de dreiging met eeuwige verdoemenis. De goedgebouwde massa hoopt zij op deze manier in de hand te houden.
- de kerk geeft een verklaring voor al het onheil wat er in die dertiende tot de vijftiende eeuw uitbarst: honger, pest, massale sterfte van kinderen, schandelijke onzedigheid: de vrouw heeft een verbond gesloten met de duivel. Kinderen worden door de duivel gedoopt. Het einde der tijden is nabij. De duivel probeert zoveel mogelijk zielen te vangen. Iedereen wordt opgeroepen zoveel mogelijk vrouwen te betrappen op hekserij.

² Zie: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sacrament>

Het verkliksysteem komt op gang. Het hele bestuursapparaat van kerk en burgerlijke overheid wordt ingezet.³

Twee Dominicaner monniken schrijven het dogma *Heksenhamer*. Deze wordt, dankzij de zegeningen van de komst van de drukpers aan het eind van de vijftiende eeuw, over heel Europa verspreid.

Deze heksenvervolgingen hebben hun uitlopers tot ver in de achttiende eeuw. Zij hebben miljoenen vrouwen het leven gekost.

Niet alleen de rooms-katholieke kerk is schuld daaraan. Ook de Reformatie. De kerkhervormer Calvijn roept de overheid op heksen uit te roeien en ik denk dat we bij die heksen ook de homoseksuelen mogen betrekken, want met die vorm van seksualiteit weet men in de kerken helemaal geen raad.

Door de preken van de dominees in de Pruikentijd, die een kruistocht ondernemen tegen homosexualiteit, worden alleen al op 24 september 1731 in de Groningse plaats Zuidhorn 22 mensen gewurgd en vervolgens verbrand. Twee jongens van 14 jaar, die levenslang tuchthuis krijgen, worden verplicht de verbranding bij te wonen.

Terzijde! Waarom hoor je in de geschiedenis altijd over mannelijke homosexualiteit en niet over vrouwelijke?

Theologie

Het is nuttig om de gedachtengang van de theologen te volgen. De rode draad te blijven zien. Op welke theorie is het seksuele geweld tegen vrouwen gebaseerd?

Thomas van Aquino (1225-1274), een Italiaanse filosoof en theoloog, die tot de scholastici wordt gerekend, een ook nu nog een zeer invloedrijke kerkgeleerde, schreef: hoererij, verkrachting, echtbreuk, bloedschande en schending van een aan God gewijde maagd, zijn allemaal zonden op seksueel terrein. Maar, erger zijn de tegennatuurlijke zonden. Waarom? Wel, wie een meisje verkracht of zelfs bloedschande pleegt – dus incest – gaat in elk geval níet in tegen de natuurlijke ordening van de seksuele daad zelf. Zolang de voortplantingsmogelijkheid aanwezig is, zijn verkrachting en bloedschande – incest – toch nog natuurlijk' en niet tégen de orde en onordelijk.

Tegennatuurlijk zijn echter al die handelingen die de biologische natuur van de mens niet respecteren.

En voor méns kunnen we hier rustig mán lezen.

Een derde voorbeeld waarmee de kerk haar machtspositie tracht te handhaven door misbruik van vrouw en seksualiteit, is de manipulatie met Maria, de moeder van Jezus.

Wie de puinhopen van het kloostercomplex Cluny in Frankrijk heeft gezien, hoe de woede van de Franse revolutie alles wat kerk was heeft neergehaald en letterlijk met de grond heeft gelijk gemaakt, ziet wat Rousseau bedoelde met zijn uitroep: 'Verpletter de eerlozen!' Deze uitroep gold de geestelijkheid.

Die aanval op de kerk vond in heel Europa plaats rond het begin van de negentiende eeuw.

³ Bange, Petty e.a., *Tussen heks en heilige. Het vrouwbeeld op de drempel van de moderne tijd, 15de/16de eeuw* (Nijmegen 1985); Dresen-Coenders, Lène, *Het verbond van heks en duivel. Een waandenkbeeld aan het begin van de moderne tijd als symptoom van een veranderende situatie van de vrouw als middel tot hervorming der zeden* (Baarn 1983)

Enkele tientallen jaren daarna, in 1848, komt het socialisme onverbiddelijk opzetten. Wat gaat er met de gelovige massa's gebeuren en dus ook met de macht van de kerk? Die vraag beantwoordt paus Pius IX in 1854 met het dogma van de onbevleete ontvangenis. Maria wordt als vrouw ingeperkt tot alleen maar moeder van Jezus te zijn.

Ze is geen vrouw meer, geen echtgenote van Jozef, geen moeder van andere kinderen, geen vriendin van andere vrouwen en mannen. De kerk reduceert haar tot alleen de moeder van Jezus.

De Mariaverering wordt aangepast aan het beeld van het moederschap, dat in het burgerdom opgang doet. De kerk heeft haar bordjes heel politiek verhangen.

Een laatste voorbeeld.

Op 1 november 1950 kondigt paus Pius XII af dat Maria naar lichaam en ziel opgenomen is in de hemel.

Waarom moet Rome dit 'wereldschokkende' nieuws afkondigen? Wel, Rome heeft in de oorlogsjaren veel van haar invloed en respect, ook bij goedwillende gelovigen, verloren. De overeenkomsten tussen Rome en het fascisme is voor velen duidelijk geworden. Door de oorlogsjaren hebben velen – en dan noem ik met name de vrouwen – zich op eigen houtje door het leven moeten slaan. Zij hebben zelf belangrijke levensbeslissingen moeten nemen, die in vreedstijd de kerk voor hen nam. Dat heeft de mens, de vrouw, zelfstandig gemaakt. Vrouwen nemen allerlei eigen initiatieven.

Op theologisch gebied vindt er veel vernieuwing plaats die het Vaticaan niet aanstaat. Bovendien rukt het communisme op aan het begin van de jaren vijftig. Wat is er beter dan het vertrouwen in Maria in het middelpunt van de geloofsleer te zetten en daarmee de oude glorie van de kerk weer op te vijzelen?

Maria, de heilige, wordt weer eens duidelijk gesteld tegenover de hoer Eva, die vooral in die naoorlogse tijd model staat voor onzedelijkheid, verbroken relaties, buitenechtelijke kinderen en onkerkelijkheid.

De onkerkelijkheid is sindsdien, na de tenhemelopneming van Maria toch toegenomen. De macht van de kerk is afgenomen. Maar haar dogma's leven voort in onze cultuur. In de hoofden en harten van politici bijvoorbeeld. In de discussie over de pornografiewetgeving of de regelingen rondom de prostitutie is dit merkbaar. Er is discussie tussen links – vrijheid – en rechts – bescherming van de zedelijkheid -, maar de positie van de vrouw, van de prostituee zelf, komt niet ter sprake.

Wat slachtoffers van incest de laatste paar jaar naar buiten brengen, heeft duidelijk te maken met het misbruik van mannelijke overheersing en het idee: met een vrouw kun je doen wat je wilt.

Binnen christelijke kring is het misbruik van vrouwen en meisjes niet erger dan daarbuiten, alleen wordt het in die kring duidelijker door de bijbelteksten die als excuus worden aangevoerd.

Heksen van nu

En dan wil ik tenslotte nog iets zeggen over de heksen van onze tijd.

We zijn er in deze dagen weer eens met onze neus bovenop gedrukt door het bezoek van de Heilige Vader.

Wij hebben in ons land 180.000 heksen. Bijstandsvrouwen worden ze genoemd.

Door de uitspraken van de Heilige Vader zijn ze met zoveel woorden vogelvrij verklaard. Bijstandsvrouwen zijn gescheiden vrouwen. Scheiden is zonde: dat is immers de gemakkelijkste weg. Dus politici, rooms-katholieke en protestantse politici, verenigd binnen het CDA of in de VVD: de heksenjagerij is nu kerkelijk gesanctioneerd. Branden of verdrinken, kun je niet meer maken in onze beschaafde tijd, maar ze langzaam uitdrijven tot over de rand van onze samenleving is te benoemen als een gerechtvaardigde straf op de zonde.

~~~~~

Wat we vanaf vandaag tot ons devies moeten maken is: dat wij als vrouwen al ons inzicht, al onze deskundigheid en al onze berekening moeten inzetten om de heksenjacht die in onze tijd weer losbreekt te weerstaan.

Het zal weer over de lijven van vrouwen gaan. Vrouwen zullen opnieuw uitgespeeld worden tegen Eva of Maria.

Daarom geldt ook voor ons vrouwen tegenover de zogenaamde moraal van onze tijd: Zwicht niet!

Vrouwen moeten een eigen strategie uitzetten tegen die moraal, zowel op maatschappelijk als op spiritueel gebied.

Dat is van levensbelang. Nu!

